

La începutul secolului al XIX-lea un segment important al boierilor români au posibilitatea să călătorească în spațiul european. Unul dintre aceștia, Dinicu Golescu, devine un prototip al spiritului lucid, pertinent prin consemnarea impresiilor de călătorie despre realitățile social-politice, economice și culturale întâlnite în periplul său european. „Însemnare a călătoriei mele, a lui Constantin Radovici din Golești”, tipărită la Buda în anul 1826, cuprinde opiniile autorului din călătoriile întreprinse între anii 1824-1826 în Transilvania, Ungaria, Austria, Italia și Elveția. Excepționala însemnătate a lucrării rezidă în conștientizarea acută a înapoierii instituționale, politice și mentale a țării. Acest prim jurnal de călătorie românesc evidențiază o discrepanță sensibilă între spațiul românesc, condamnat la sărăcie și primitivism de către o administrație fără scrupule și Europa prosperă și civilizată¹. Dinicu Golescu nu s-a mulțumit doar să evidențieze contrastele dintre realitățile europene și cele românești, dar a formulat și sugestii de ameliorare a condiției existențiale autohtone. Aceste preocupări îl situează în orizontul deschis al culturii și civilizației românești către modernitate.

El s-a născut la 7 februarie 1777, fiind băiatul cel mai mic al banului Radu Golescu și al Zoiei Florescu.² Primele studii le realizează în familie și le va continua la București la Academia grecească de la Sfântul Sava. După finalizarea studiilor, Dinicu Golescu parcurge toate treptele ierarhiei sociale din țară: ispravnic de județ, mare agă, hatman și mare logofăt. Spiritul său cultivat s-a manifestat, printre altele și prin faptul că era cunoscător a patru limbi străine: greaca, latina, franceza și italiana. Toate acestea îl creditează pe Dinicu Golescu ca având o formație intelectuală enciclopedică dar și ca un militant preocupat de îmbunătățirea statutului existențial al țării sale.

Carierea politică debutează în 1802 când i se încredințează o importantă misiune secretă de către un grup de mari boieri antiotomani. În memoriul către Napoleon se solicita sprijinul republicii franceze pentru emanciparea țării de sub suzeranitatea otomană. Dinicu Golescu se manifesta ca spirit protestatar față de domniile fanariote, asociindu-se astfel revoluției lui Tudor Vladimirescu de la 1821. După ocuparea Bucureștiului de către armata otomană, el se află la Brașov, împreună cu boierii români dornici de schimbări în Principate, iar în 1823, de la Brașov, realizează o călătorie în Rusia.

Spiritul său militant și reflexiv îl integrează cu succes pe Dinicu Golescu în sfera Secolului Luminilor. Principala sa doleanță era emanciparea națională, politică și economică a Principatelor Române. Aspirațiile sale vor prinde un contur sistematic datorită celor trei călătorii efectuate în Occident între anii 1824-1826. Volumul său este prefațat de un cuvânt înainte intitulat „Cătră cititor”, în care este prezentat obiectivul periplului său european: „De este slobod aceluia ce umblând prin casele altora să vază și să gândească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria ce să cuprinde întru această cărticică, să gândească nu la casă, ci la patria mea, la care cine nu gândește, nici face pentru dânsa orice bine, poate n-are nici casă, și de are, o lasă. Și de este sădită firește în om pohta a avea orice lucru bun vede la altu, -și fără de a-l hrăpi de la acela, să se silească, de nu îl are, să-l câștige, iar de îl are rău, să-l prefacă în bun, - nu poate nimeni, drept judecând, să mă dojenească, căci, în toate pasurile mele, nu am putut, după orice vedere să nu îmi întorc către dânsa ochii minții.”³ Textul atestă cu claritate faptul că Dinicu Golescu este un spirit devotat cunoașterii, că-și propune asimilarea de la celelalte popoare a modelului superior de civilizație și de cultură, dar și apelul la filtrarea transferului de valori occidentale în mod critic.

¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p.204

² Dinicu Golescu, *Scrisori*, Editura Minerva, București, 1990, p.15

³ Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, Editura Minerva, București, 1977, p.9

Călătorul român își justifică demersul scriitoricesc prin faptul că a întâlnit în periplul său european oameni interesanți să colporteze compatrioților săi valori pozitive utilizând tiparul: „Dar cum puteam, ochi având, să nu văz, văzând să nu iau aminte, luând aminte, să nu aseamăn , asemănând, să nu judec binele și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților mei?! Și cum puteam să nu însemnez cele văzute, dacă în toată călătoria și în privința lucrurilor cele mai vrednice de văzut, întovărășit de mulți oameni dintr-ale neamuri, îi vedeam pe toți îndemnând și culegând binele, ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei!”⁴

Premise ale începutului „renașterii naționale” au apărut odată cu schimbarea de regim politic survenită în 1822: revenirea la sistemul domniilor pământene, prin Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828) în Țara Românească și Ioniță Sandu Sturdza(1822-1829) în Moldova. Modernizarea societății românești, se reflectă prin ctitorirea Școlii de la Sfântul Sava de către Gheorghe Lazăr dar și prin contribuția filosofului iluminist, Eufrosin Poteca. Acesta propunea un program ce viza următoarele obiective: egalitatea la numirea în funcții, libertatea tiparului, impozitul proporțional cu averea. Statul astfel constituit reprezenta o republică burgheză.

Dinicu Golescu este o paradigmă pentru colportarea spiritului iluminist în societatea românească. Deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea sunt un moment favorabil pentru afirmarea culturii românești moderne, când tot mai mulți tineri au studiat în Occident, cu dorința revenirii în țară pentru accelerarea modernizării societății românești. „Când mulți din nobila tinerime a patrii noastre, după ce ș-au săvârșit cursul învățăturilor în Europa cea luminată, în patrie s-au întors; prin care putem să dobândim și multe talmăciri de cărți în limba națională și mijloace spre folosul luminii, podoabă și bunelor orânduiei a patrii noastre.”⁵

Obiectivul lui Dinicu Golescu se află materializat în dorința sa ca românii să acumuleze rapid experiențele pozitive ale celorlalte popoare din Occident și să le introducă în spațiul autohton, creând astfel ambianța favorabilă îmbunătățirii condiției existențiale românești. „Vremea este a ne deștepta, ca niște gazde bune care, când ies din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor, așa și noi, adunând binele, care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu oameni de neamuri luminate, să-l împărtășim compatrioților noștri, și să-l sădim în pământul nostru, spre rodire înmulțită.”⁶

Primul oraș vizitat de călătorul român este Brașovul, Kronstadt în limba germană, situat „aproape de hotarele prințipatului Valahii, și negoțul se află în mare lucrare”. Referitor la civilizația săsească, Dinicu Golescu apreciază calitatea pământului, a uneltelor agricole, a habitatului și spiritul de organizare săsesc. „Pământul acestui județ este cel mai mult cam pietros, de aceia sunt siliți a-l îngreșa cu gunoi în toți anii, și în cele mai multe părți a nu semăna locul de anul acesta și la anul viitor. Dar această pagubă ce le aduce acest pământ o împlinesc cu vrednicia lor; fiindcă această nație săsească este foarte muncitoare, căci pe lângă munca câmpului, care o fac la vreme și cu multă sârguință și bună chibzuire, câte lucruri sunt a le săvârși în curțile lor, cum melișatul, bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz, și alte asemenea lucruri, să scoală noaptea cu lumină de le săvârșesc.”⁷ Este impresionat de faptul că în toate satele sunt „case de zid cu câte trei și patru odăi, geamuri pe la ferestre, jaluzele văpsite și într-ânsele paturi, laviți, mese, lăzi, scaune, toate văpsite, oglinzi, tablouri, ceasornice, rânduri de așternuturi destule și de masă de prisos”, iar locuitorii sunt „în veci îmbrăcați curat; iar sas cu picior gol nu să va învrednici nimeni să vază.”⁸ El mărturisește că viața culturală a acestor comunități au puternice accente laice, „toți copiii trebuie să învețe carte, încât să poată citi și a scrie, și cele trebuincioase trei socoteli: adunarea, înmulțirea și scăderea.”⁹

În Făgăraș , „oraș mic, cu o cetate foarte mică”, atenția îi este reținută de podul de peste Olt „lucrat cu mare meșteșug” și că „un asemenea pod în toată stăpânirea austriecească nu am mai văzut”¹⁰; la Avrig este impresionat de grădina baronului Samuel Bruckenthal „din cele dintâi ce am văzut” prevăzut cu „foarte frumoase scări de piatră mari” cu „apă curgătoare care curge prin multe locuri ale grădinii, din care fac și un frumos cataract.”¹¹ La Sibiu, Dinicu Golescu constată ritmul intens al activității comerciale, meșteșugărești, dar și casa baronului Bruckenthal ce adăpostește o bibliotecă cu cărți valoroase și tablouri ale unor pictori

⁴ *Ibidem*, p.10

⁵ *Ibidem*, p.11

⁶ *Ibidem*

⁷ Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, Editura Eminescu, București, 1971, p.19-20

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*

¹⁰ *Ibidem*, p.23

¹¹ *Ibidem*, p.24

cunoscuți ai Renașterii. Cetatea Alba Iulia „deosebit de frumoasă și vrednică de vedere”, îl impresionează grație arhitecturii sale datând din timpul împăratului Carol al VI-lea.

Ajuns la Cluj, remarcă existența unor case frumoase și mari precum și case „proaste, cu un înveliș din vechime, foarte urât, având strașina scoasă afară din ziduri peste douăsprezece palme, care lucru foarte mult supără frumusețea orașului.”¹² Este impresionat de influențele occidentale în civilizație străzilor, foarte late și pardosite cu pietre rotunde. Despre aristocrația maghiară, notează că este deținătoarea unor întinse proprietăți și dornică de oaspeți și neprotocolară. Prosperitatea orașului se datorează într-o pondere considerabilă comerțului cu cai. Comercializarea acestora se realizează îndeosebi, în Austria, în Moldova și Țara Românească. Vizitând Oradea Mare, el remarcă frumusețea celor trei biserici: catolică, cea a greco-catolicilor și a protestanților.

În periplul său european, Dinicu Golescu ajunge la Pesta „oraș al Ungarii, frumos și vrednic la vedere, pentru mulțimea lucrurilor ce are spre învățătura oamenilor podoaba orașului și odihna norodului.”¹³ Remarcă piețele centrale, teatrul mare cu 3000 de locuri, baia publică înzestrată cu canapele și scaune îmbrăcate cu stofă, oglinzi mari, covoare dintre cele mai scumpe. În călătoria sa spre Austria este martor ocular, la ceremonia de încoronare a împărătesei Austriei, soția lui Francisc al II-lea, în orașul Pojon, la 25 septembrie 1825.

În capitala imperiului austriac, Viena, călătorul român se oprește în muzee, biblioteci, în săli de teatru și de concert, în piețe, palate, admirând valorile culturii și civilizației moderne. El este impresionat de spiritul edilitar vienez, străzi pavate și curățate zilnic, organizarea poștei și a poliției, arhitectura clădirilor publice. Enumeră 11 tipuri de spitale, 16 tipuri de școli, 3 tipuri de orfelinate, case de credit. Moravurile, conduita și austeritatea locuitorilor vienezi sunt generate de o legislație care este aplicată corect tuturor membrilor societății: „(...) ci numai obștească viețuire veselă și fericită, care să pricinuiască din dreptele hotărâri pravilnicești, ce nu îș(i) iau puterea urmărilor numai către cei mici, ci și către cei mari, și nu numai către cei săraci, ci și către cei bogați. Și așa, fiecare după a sa avere și agoniseală răspunde (...)”¹⁴ Este impresionat de sistemul de sănătate și de învățământ, domenii cu o dezvoltare extrem de dinamică, prin comparație cu cele românești aflate într-un stadiu incipient: „O! Ce mare și neadormită îngrijire au ocărnuitorii de prin alte țări spre toată închipuirea fericirilor neamurilor omenești! Câte felurimi de ajutoare pentru cei scăpătați, și câte iarăși de a nu ajunge în spurcăciune! Câte spitale pentru oricare treaptă de om vrednice! Câte mulțimi de școale, prin care se străduiesc a-ș(i) deștepta norodul, a-l aduce la adevărata cunoștință, prin care poate zice că are deosebire de un dobitoac necuvântător (...) Căci cea dintâi învățatură a tinerimii nobleții aceasta este, iar pe la noi această învățatură nu s-a pomenit adică de a auzi stăpânitorul către norodul lui, pe care trebuie să-l vadă întocmai ca pe niște fii ai lui (...) Asemenea și stăpânitorul, pentru căci, tot norodul să străduiește muncind spre a-i da avere și cinste, este dator pentru acesta să aibă către turma lui dragoste și îngrijire spre folos, mai vârtos, fiindcă turma lui nu este de dobitoace necuvântătoare ci cuvântătoare.”¹⁵ Comparând aceste realități cu cele autolotone, Dinicu Golescu concluzionează „învederat lucru este că noi am rămas în urma tuturor neamurilor...”

În periplul său european se dovedește a fi interesat să cunoască situația țăranilor austrieci și în acest scop face comparații cu cele românești: „În sate, casele sătenilor, adică a acelor proști birnici (în sensul de om din popor, supus la plata birului) sunt de zid, întocmai ca pe la noi prin orașe casele boierilor, iar orânduielele cele bune ale acestor sate nici că să pomenesc pe la noi în orașe, căci acele sate au teatre, dohtori, gerahi (în sens de chirurghi), spișeri, școale, preoți vrednici de preoție, și toate săvârșite prin grija stăpânirii.”¹⁶

El schițează imaginea jalnică a satelor românești de la sud de Carpați, în care strângerea dărilor se realizau cu mijloace de coerciție demne de epoci barbare, iar sărăcia contribuabililor au ruinat oamenii material și i-a condamnat la mizerie și înfometare. „Aceste nedrepte urmări și nemaipomenite peste tot pământul i-au adus pe ticăloșii locuitori între așa stare, încât intrând cineva într-acele locuri unde să numesc sate nu va vedea nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul căsii, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pasăre, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui, și în scurt nimică, ci numai niște odăi în pământ, ce le zic bordeie, unde intrând cineva nu are a vedea alt decât o gaură în pământ, încât poate încăpea cu nevasta și cu copiii împrejurul vetrii și un coș de nuiele scos afară din fața pământului și lipit cu balebă.”¹⁷ „Impozitarea

¹² *Ibidem*, p.31

¹³ *Ibidem*, p.35

¹⁴ *Ibidem*, p.49

¹⁵ *Ibidem*, p.62

¹⁶ *Ibidem*, p.50

¹⁷ *Ibidem*, p.85

excesivă a masei contribuabililor a generat o sărăcie neimaginabilă în spațiul occidental – menționează el – încât chiar și căldarea cu care să-și facă mămăliga nu o are fiecare, ci sunt 5-6 tovarăși pe una.”¹⁸

Dinicu Golescu este impresionat în Italia de operele de artă, mulțimea bibliotecilor, numărul mare de teatre în care piesele de teatru sunt jucate în limba națională, de monumentele arhitectonice. Această realitate europeană îi oferă posibilitatea unei comparații cu spațiul românesc, în care „este un teatru în toată Țara Românească, în orașul București, în scaunul ocărnuirii, ce are norod poate peste o sută de mii și de multe ori într-acest și numai teatru abia sunt 100 de oameni”, menționând că „în naționalul românesc vorbesc în teatru limba nemțească, parcă ar fi silit acest norod de a ști toți limba nemțească”.¹⁹

De asemenea, boierul român evidențiază și dificultăți generate de gestionarea unei asemenea instituții caracterizată de o audiență redusă la nivelul sensibilității populației. „Și de au zis altul că în Țara Românească mulți știu limba nemțească, iar nu m-au ajutat, căci i s-au împotrivit, zicându-i că 200 de neguțatori și 20 de boieri ce știu această limbă nu pot ținea teatru și ceilalți nepricepând, nu pot găsi plăcere, și așa nația nu poate progresa.”²⁰ Pledoaria sa pentru teatru în limba română este continuată: „Și că de ar fi vorbit în teatru în limba națională, după lumea ce el au văzut în București și 4 teatre ar fi puține.”²¹

În a treia călătorie, cea din 1826, Dinicu Golescu străbate teritoriile din sudul Germaniei și Elveția. Călătorind de la Viena spre Munchen, el notează „am văzut toate lucrurile mai deosebite”. Drumurile sunt întreținute, pădurile curățate, bine îngrijite”, iar în zonele „unde firea copaci nu au odrăslit, oamenii, cu felurimi de meșteșuguri și munci, păduri întregi au sădit.”²²

Capitala Bavariei, Munchen, îl impresionează printr-o „minunată bibliotecă de cărți deosebite și în toate limbile, în număr peste 400.000 de tomuri, din care 12.000 sunt numai manuscrisuri din vremea ce încă tiparul nu s-a isvodisă (în sensul că nu se înființase), și dintră aceste peste 6.000 sunt grecești, dintră care 1060 sunt numai tomuri ale lui Aristotel.”²³ Printre lucrările de certă valoare, călătorul român menționează un lexicon latin, o Biblie și o hartă geografică tipărită la Bologna în secolul IV î.Hr., și Iliada lui Homer. Această prospectare continuă a lumii occidentale culturale este notabilă prin comparație cu mediul cultural autohton, în care abia de curând luase ființă școala lui Gheorghe Lazăr iar literatura română era doar un deziderat.

În Elveția, Dinicu Golescu este impresionat de relațiile interumane, solidaritatea indivizilor unei comunități, elemente ce concură la prosperitatea țării: „În toată Elveția, nobil și prost nu este, ci toți sunt frați compatrioți. Pe următorii orânduitorilor slujbe ale fiecăruia canton îl orânduiesc deputați ai fiecăruia sat, care sunt datori a sluji în soroc de trei ani. Toți locuitorii sunt ostași, și la vreme de trebuință fiecare trebuie să slujească, iar în vreme de pace numai pentru buna orânduială slujesc pe rând.”²⁴ Călătorul român își manifestă respectul față de Wilhelm Tell, erou legendar, căruia i se atribuie eliberarea Elveției de sub dominația austriacă. El este personalitatea „carele a desrobii pe acest neam și i-au dat o așa începere de bună cărmuire(...) iar într-acu mai mari făcători de bine din lume trebuie a se număra.”²⁵

În priplul elvețian el a constatat că mulți țărani se întruneau la birtul din localitatea Kronstat, unde citeau ziare și comentau cele mai importante știri. Cele menționate îl determină să facă interesante reflecții: „Atunci m-au coprins gândurile visând că țărani Elveții vrând să știe ce curge în lume, să strâng și cetesc gazeturi. Și cel ce m-a întreat de unde vin mi-au făcut destulă dovadă că sau au cetit gheografie, sau că de multe ori s-au uitat pe hartă.”²⁶

Însemnare a călătorii mele, primul jurnal de călătorie românesc, cuprinde un adevărat program capabil să favorizeze dezvoltarea în variate domenii economice și social-culturale: dezvoltarea căilor de comunicație terestre și fluviale, libertatea comerțului, încurajarea industriei ca premisă a relațiilor capitaliste, secularizarea averilor mănăstirești, impozitarea proporțională cu venitul, crearea de teatre în limba română, constituirea de spitale și crearea de instituții de învățământ superior, menite să formeze specialiști în procesul de constituire a României moderne.

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Ibidem*, p.119

²⁰ *Ibidem*, p.120

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*, p.144

²³ *Ibidem*, p.151

²⁴ *Ibidem*, p.162

²⁵ *Ibidem*, p. 164

²⁶ *Ibidem*, p.167

Ajuns în orașul Berna îl impresionează turnul cu ceasornic situat în zona cea mai înaltă a localității, cele opt statui din imediata apropiere, o biserică catedrală cu o arhitectură interioară și exterioară deosebită și iluminarea totală a orașului. În orașul Geneva îi trezește admirația casa în care s-a născut iluministul francez Jean-Jacques Rousseau, în familia unui unu ceasornicar protestant. Dinicu Golescu insistă cu deosebire asupra respectului acordat de cetățenii orașului scriitorului și filosofului, autor al „Contractului social”, prin atribuirea numelui său străzii unde este amplasată casa natală a acestuia: „(...) casa întru care s-au născut Ioan Iacov Russo, și, spre cinste-i, au o tablă mare, scrisă cu slove de aur, atârnată deasupra ușii ce este în uliță, și spre ținere-i de minte au și dat uliții aceia numire: Ulița lui Russo, unde oricând va merge cineva, trebuie să găsească strein căutând la tablă și scriind scrisele: iată cum noroadele răsplătesc celor buni și folositori cu vecini – ca slovă – căci câtă vreme va fi aceea uliță în ființe-i oamenii vor alerga să-i vadă lăcașul întru care s-au născut, cu care să mărește și să înmulțește slova lui.”²⁷

Însemnările de călătorie ale lui Dinicu Golescu asupra realităților europene de la sfârșitul deceniului trei al secolului al XIX-lea se finalizează printr-o reflecție optimistă și stimulative la nivelul sensibilității românilor: „Și căci nădejdea este nedespărțită de tot omul ce se află încă pe pământ, această nădejde având și eu, mă bucur nădăjdut că negreșit va veni vreme întru care patria mea, nu zic în pușini ani, să se sămuiască întocmai cu orașele cele mari ce am văzut, ci măcar pasul cel dintâi să se facă, ce aduce toate noroadele spre fericire, carele pas este unul și numai unirea spre folosul obștii, ce de multe ori am cuvântat.”²⁸ Textul argumentează ideea că iluministul Dinicu Golescu își exprimă apetența personală și a colectivității românești pentru valorile materiale și spirituale ale Europei prospere, civilizate și democratice.

Existența sa terestră este brusc curmată de o epidemie de ciumă în 1830 la vârsta de numai 53 de ani. Contactele intelectuale cu Occidentul, grație celor trei călătorii, ideile sale liberale a favorizat constituirea unei generații preocupate de modernizarea societății românești. Această generație beneficiind de cadrul internațional favorabil revoluția europeană din 1848, a contribuit în mod decisiv la înscrierea țărilor române în orbita modernității.

An Enlightened Landowner Travelling through Europe (Summary)

At the beginning of the 19th century some Romanian landowners have the opportunity of travelling into European space. One of them, Dinicu Golescu, becomes the model (the prototype) of the lucid, relevant spirit by noting down the voyage impressions concerning the social, political, economical and cultural realities during his European periplus.

The exceptional contribution of „Însemnare a călătoriei mele” comes from making the institutional, political and mental backwardness painfully aware.

This first Romanian voyage diary shows an acute discrepancy between the Romanian space, condemned by an unscrupulous administration to poverty and primitivism and the civilized and prosperous Europe.

Dinicu Golescu was not satisfied only to underline the contrasts between the European realities and the Romanian realities but he also suggested some improvement of the local living conditions.

He also proposes the development of the means of transportation on land and on water, taxing directly proportioned with the personal wealth, the development of the education, taking over the monastery possessions, the stimulation of industrial activity, the opening of Romanian theatres, the building of hospitals.

His journey taken around the years 1824-1826 in Transylvania, Hungary, Austria, Italy and Switzerland offered him a new vision on the development of Romanian society.

His intellectual contacts with the west, his liberal ideas favoured the growth of the new generation concerned with the modernisation of the Romanian society. Because of a favourable international context which was the European Revolution of 1848, this generation had the opportunity of a decisive (crucial) contribution including the Romanian Countries into the orbit of modernity.

²⁷ *Ibidem*, p.174-175

²⁸ *Ibidem*, p.185

